

թվականին ընդամենը փաստացի ծախսերը աճել են 12.6%-ով կամ 182,353,851.0 հազ. դրամով:

**ՀՀ 2019 Թ. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ (ԳԵՐԱՏԵՍՉԱԿԱՆ
ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՄԲ) ԾԱԽՍԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՊԱՐԶՎԵԼ Է, ՈՐ
ՈՐՊԵՍ ԿԱՏԱՐՈՂՆԵՐ, ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՓԱՍՏԱՑԻ ԾԱԽՍԵՐԻՑ 66.1%-Ը ԲԱԺԻՆ
Է ԸՆԿՆՈՒՄ 5 ԳԵՐԱՏԵՍՉՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ**

ՀՀ 2019 թվականին պետական բյուջեի փաստացի ընդամենը ծախսերի 21.6%-ը բաժին է ընկնում **ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության սոցիալական ապահովության ծառայությանը**: ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության սոցիալական ապահովության ծառայությանը նախատեսվել է հատկացնել 360,492,888.6 հազ. դրամ, ճշտված ծրագրով՝ 358,855,407.9 հազ. դրամ և փաստացի ծախսը կատարվել է 352,061,838.8 հազ. դրամի չափով կամ ճշտված ցուցանիշի շուրջ 98.1%-ով:

2019 թվականին **ՀՀ պաշտպանության նախարարության** ծախսը կազմել է պետական բյուջեի ամբողջ փաստացի ծախսերի 18.9%-ը, որը նախատեսվել է 307,983,997.2 հազ. դրամ, ճշտված ծրագրով՝ 325,761,277.0 հազ. դրամ: ՀՀ պաշտպանության նախարարության փաստացի ծախսերը կազմել են 308,401,557.1 հազ. դրամ կամ ճշտված ծրագրի 94.7%-ը:

2019 թվականին փաստացի ընդամենը ծախսերի մեջ երրորդ ամենամեծ տեսակարար կշիռը բաժին է ընկնում **ՀՀ ֆինանսների նախարարությանը**՝ 13.1% կամ 214,158,418.5 հազ. դրամ, որը նախատեսվել է 222,092,421.1 հազ. դրամ, իսկ ճշտված ծրագրի նկատմամբ կատարվել է 95.5%-ով:

2019 թվականին ՀՀ պետական բյուջեի փաստացի ծախսերի 6.5%-ը **ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեի** բաժինն է: Այդ գերատեսչությանը նախատեսվել է հատկացնել 78,797,403.1 հազ. դրամ, ճշտված ծրագրով՝ 106,821,528.7 հազ. դրամ, իսկ փաստացի ծախսերը կատարվել են 105,058,962.7 հազ. դրամի չափով, կամ ճշտված ցուցանիշի շուրջ 98.4%-ը:

2019 թվականին փաստացի ընդամենը ծախսերի 6.0%-ը կամ 97,542,584.0 հազ. դրամը բաժին է ընկել **ՀՀ առողջապահության նախարարությանը**, որի կատարողականը ճշտված ծրագրի նկատմամբ կազմել է 95.9%:

2019 թվականի բյուջետային տարում կնքված պայմանագրերով պետական կարիքների համար նախատեսվել է իրականացնել 502,180,229.7 հազ. դրամի **գնումներ**, առանց արտաքին վարկերի և դրամաշնորհների ծրագրերի, սակայն փաստացի վճարվել է 488,065,648.9 հազ. դրամ: Այս ցուցանիշում ներառված են նաև գնում չհանդիսացող պայմանագրերը:

Առանց գնում չհանդիսացող պայմանագրերի, պետական գնումների օրենսդրությամբ կնքվել է 12,016 հատ պայմանագիր ընդամենը 294,788,337.0 հազ. դրամ արժեքով, որոնց համար 2019 թվականին փաստացի վճարվել է 283,804,207.9 հազ. դրամ: **Պետական գնումների օրենսդրությամբ կնքված պայմանագրերի 66.4%-ը կնքվել են մեկ անձից գնման ձևով, որոնց համար փաստացի վճարվել է 189,763,988.6 հազ. դրամ:**

Հաշվեքննիչ պալատին ներկայացված ՀՀ 2019թ. պետական բյուջեի կադարման փաթեթում բացակայում է Օրենքի N 6 հավելվածի Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի (այսուհետ՝ ԿԲ) 2019 թվականի 7,229,456.2 հազ. դրամ վարչական ծախսերի կադարման մասին տեղեկատվությունը, ինչը Հաշվեքննիչ պալատին հնարավորություն չի տալիս գնահատելու հաշվետու բյուջետային տարվա պետական բյուջեի մասին Օրենքի 10-րդ հոդվածի պահանջների կատարումը:

1.3. 2019 թվականի պետական բյուջեի դեֆիցիտի վերաբերյալ

2019 թվականի պետական բյուջեի դեֆիցիտի փաստացի ֆինանսավորումը կազմել է 63,947,945.6 հազ. դրամ: 2018 թվականի համեմատ, 2019 թվականին դեֆիցիտի մեծությունը նվազել է 39.3 տոկոսով: Մասնավորապես ներքին աղբյուրները 2018 թվականի 69,363,991.5 հազ. դրամի դիմաց կազմել են (13,317,215.3) հազ. դրամ, իսկ արտաքին աղբյուրները 2018 թվականի 36,028,429.1 հազ. դրամի դիմաց կազմել են 77,265,160.9 հազ. դրամ:

2019 թվականին պետական բյուջեի դեֆիցիտը Օրենքով նախատեսվել է ֆինանսավորել 151,600,000.0 հազ. դրամով: Տարվա ընթացքում դեֆիցիտի ֆինանսավորման մեծությունն աճել է և ճշտված ծրագիրը կազմել է 153,822,455.3 հազ. դրամ: Կատարողականը Օրենքով հաստատված ցուցանիշի նկատմամբ կազմել է 42.2%, իսկ ճշտված ծրագրի նկատմամբ՝ 41.6%:

հազ. դրամ

	Պլան	Ճշտված պլան	Փաստացի	Կատարման %-ը պլանի նկատմամբ	Կատարման %-ը ճշտված պլանի նկատմամբ
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԴԵՖԻցԻՏ	151,600,000.0	153,822,455.3	63,947,945.6	42.2%	41.6%
այդ թվում՝					
Ներքին աղբյուրներ	54,077,862.9	14,634,618.9	-13,317,215.3	-24.6%	-91.0%
Արտաքին աղբյուրներ	97,522,137.1	139,187,836.4	77,265,160.9	79.2%	55.5%

ԳԱՆՁԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՀԱՇՎԻ ՄՆԱՅՈՐԴԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

2019 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ՝ գանձապետական միասնական հաշվի մնացորդը ներառյալ 284,000.0 մլն դրամ ժամկետային ավանդները կենտրոնական բանկում, կազմել են 319,141.0 մլն դրամ:

Դեպոզիտային հաշիվների մնացորդը կազմել է 145,404.3 մլն դրամ,

Համայնքների բյուջեների հաշիվների մնացորդը կազմել է 28,943.2 մլն դրամ,

Արտաբյուջետային հաշիվների մնացորդը 13,729.1 մլն դրամ,

ՊՈԱԿ-ների հաշիվների մնացորդը 18,091.6 մլն դրամ,

ԾԻԳ-երի հաշիվների մնացորդը 28,168.9 մլն դրամ,

Մոնետրիզացման հաշիվների մնացորդը -2,676.6 մլն դրամ,

2019 թվականի տարեվերջին պետական ընդհանուր ռեսուրսները կազմել են 87,480.5 մլն դրամ, որից 15,608.3 մլն դրամը գտնվում է միջանկյալ հաշիվներին:

2019 թվականի տարեվերջի պետական ընդհանուր ռեսուրսները, ներառյալ ժամկետային ավանդները, ԿԲ-ում կազմել են 87,480.5 մլն դրամ, իսկ 2018 թվականին դրանք 20,838.9 մլն դրամ էին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՎԱՐԿԵՐ

2019 թվականին Օրենքով նախատեսվել է միջազգային կազմակերպությունների, օտարերկրյա պետությունների և առևտրային բանկերի կողմից ստանալ 240,553,039.9 հազ. դրամ արտաքին վարկ, որը տարվա ընթացքում չի փոփոխվել: 2019 թվականին արտաքին վարկերի և փոխառվածությունների ստացումը փաստացի կազմել է 173,102,250.9 հազ. դրամ կամ նախատեսված ցուցանիշի 72.0%-ը:

2019 թվականին արտաքին վարկերի մասով նախատեսվել է մարել 85,165,712.0 հազ. դրամ, փաստացի մարվել է՝ 81,636,458.8 հազ. դրամ: Կատարողականը ճշտված ծրագրի նկատմամբ կազմել է 95.9%:

Նախկինում ՀՀ վերահսկիչ պալատի կողմից բազմիցս արձանագրվել էր, որ միջազգային համաձայնագրերի շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետությանը տրամադրված բոլոր բյուջետային միջոցների շրջանառումը գանձապետական միասնական հաշվով չէր կատարվում: 2015 թվականին արդեն բոլոր ԾԻԳ-երի հաշիվները գտնվել են գանձապետական միասնական հաշվում: 2019 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ԾԻԳ-երի հաշիվների մնացորդը կազմել է 28,168.9 մլն դրամ:

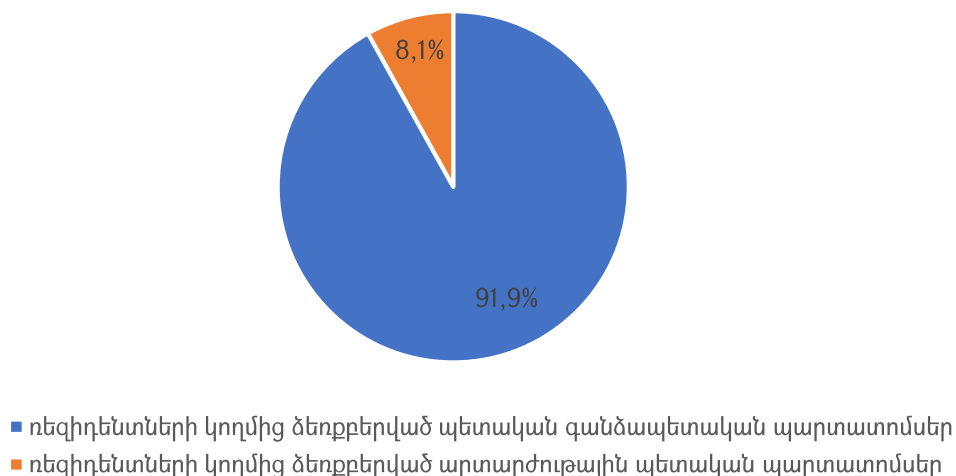
1.4. 2019 թվականի ՀՀ պետական պարտքը

2019 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ՀՀ պետական պարտքը կազմել է 3,513.4 մլրդ դրամ (7,324.2 մլն ԱՄՆ դոլար), որից՝ ՀՀ արտաքին պետական պարտքը կազմել է 2,776.2 մլրդ դրամ (5,787.4 մլն ԱՄՆ դոլար), իսկ ՀՀ ներքին պետական պարտքը կազմել է 737.2 մլրդ դրամ (1,536.7 մլն ԱՄՆ դոլար):

2018 թվականի համեմատ, 2019 թվականին ՀՀ պետական պարտքը աճել է 5.8%-ով, մասնավորապես՝ ՀՀ արտաքին պետական պարտքը՝ 4.5%-ով, ՀՀ ներքին պետական պարտքը՝ 10.9%-ով (դոլարային արտահայտությամբ): 2019 թվականին ՀՀ պետական պարտքը կազմել է ՀՆԱ-ի 53.6%-ը: ՀՀ արտաքին պետական պարտքը ՀՆԱ-ի 42.4%-ն է, իսկ ՀՀ ներքին պետական պարտքը՝ 11.3%-ը:

1.4.1 2019 թվականի ՀՀ ներքին պետական պարտքը

31.12.2019թ. դրությամբ ներքին պետական պարտքի կառուցվածքը հետևյալն է՝

2019 թվականին ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի սպասարկմանը տրամադրվել է 69.8 մլրդ դրամ, որը 2018 թվականի համեմատությամբ աճել է 9%-ով կամ 5.8 մլրդ դրամով:

1.4.2 2019 թվականի ՀՀ արտաքին պետական պարտքը

2019թ. ՀՀ արտաքին պետական պարտքը 2018թ. համեմատ աճել է 251.1 մլն ԱՄՆ դոլարով կամ 4.5%-ով

2019 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ՀՀ արտաքին պետական պարտքը կազմել է 5,787.4 մլն ԱՄՆ դոլար, որից՝ 5,298.1 մլն ԱՄՆ դոլարը ՀՀ կառավարության արտաքին պարտավորությունն է, իսկ 489.3 մլն ԱՄՆ

դոլարը ՀՀ կենտրոնական բանկի (այսուհետ՝ ԿԲ) պարտավորությունը:

Արտաքին պարտքի կառուցվածքը հետևյալն է՝

1. Կառավարության արտաքին վարկեր և փոխառություններ՝ 4,309.6 մլն ԱՄՆ դոլար,
2. Կառավարության կողմից տեղաբաշխված՝ արտարժույթով պետական պարտատոմսեր (ոչ ռեզիդենտների կողմից ձեռքբերված)՝ 973.7 մլն ԱՄՆ դոլար,
3. Կառավարության կողմից տեղաբաշխված պետական գանձապետական պարտատոմսեր (ոչ ռեզիդենտների կողմից ձեռքբերված)՝ 7.0 մլն ԱՄՆ դոլար,
4. Կառավարության կողմից տրամադրված արտաքին երաշխիքներ՝ 7.8 մլն ԱՄՆ դոլար,
5. Կենտրոնական բանկի արտաքին պարտք՝ 489.3 մլն ԱՄՆ դոլար:

2019 թվականի ընթացքում ՀՀ կառավարության արտաքին վարկերի գծով կատարված **մասհանումներից**.

- 52.9%-ը կամ 190.0 մլն ԱՄՆ դոլարը միջազգային կազմակերպությունների գծով մասհանումներն են, որոնցում գերակշռում են 3 կազմակերպությունների՝ Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի՝ 89.9 մլն ԱՄՆ դոլար (190.0 մլն ԱՄՆ դոլարի 47.3%) և Ասիական զարգացման բանկի՝ 85.6 մլն ԱՄՆ դոլար (190.0 մլն ԱՄՆ դոլարի 45.1%-ը) կողմից տրամադրված վարկերի գծով ստացումները:

- 47.1%-ը կամ 169.3 մլն ԱՄՆ դոլարը օտարերկրյա պետությունների կողմից տրամադրված վարկերի գծով կատարված մասհանումներն են, որոնցից 105.8 մլն ԱՄՆ դոլարը կամ 169.3 մլն ԱՄՆ դոլարի 62.5%-ը Ռուսաստանի Դաշնության կողմից տրամադրված վարկերի գծով մասհանումներն են:

ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի սպասարկումը 52.9 մլն ԱՄՆ դոլարով կամ 17.8%-ով ավելացել է 2018թ. համեմատությամբ

2019 թվականին ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի սպասարկման ծախսը կազմել է 751.8 մլն ԱՄՆ դոլար (181.2 մլն ԱՄՆ դոլարը՝ տոկոսավճարներ, 168.2 մլն ԱՄՆ դոլարը՝ մարում, 402.4 մլն դոլարը՝ արտարժույթային պետական պարտատոմսերի հետգնում):

2019 թվականին ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի գծով փաստացի վճարված 181.2 մլն ԱՄՆ դոլար տոկոսավճարներում 79.1 մլն ԱՄՆ դոլարը կամ 43.7%-ը արտարժույթային պետական պարտատոմսերի գծով տոկոսավճարներն են, իսկ 102.1 մլն ԱՄՆ դոլարը կամ 56.3%-ը միջազգային կազմակերպություններից, օտարերկրյա պետություններից և առևտրային բանկերից ՀՀ կառավարության ներգրավված արտաքին վարկերի գծով տոկոսավճարները:

2019 թվականին ՀՀ կառավարության ներգրավված արտաքին վարկերի մարմանն ուղղվել է 168.2 մլն ԱՄՆ դոլարը, որի 73.4%-ը կամ 123.5 մլն ԱՄՆ դոլարը միջազգային կազմակերպությունների գծով մարումների բաժինն է, որից 48.7 մլն ԱՄՆ դոլարը կամ 47.5%-ը միայն Ջարգացման միջազգային ընկերակցության (IDA) վարկերի մարմանն ուղղված գումարներն են:

1.5. ՀՀ պետական պարտքի կառավարման համակարգում արձանագրված հիմնախնդիրները¹

- 1. ՀՀ պետական պարտքի սահմանման և դրա կառավարման շրջանակի մասով** – (ա) ՀՀ պետական պարտքի դե յուրե, ինչպես նաև պետական պարտքի կառավարման ընթացքում կիրառված դե ֆակտո սահմանումը բավարար համապարփակ չէ, այն չի ներառել ոչ բացահայտ պայմանական պարտավորությունները (մասնավորապես՝ պետական կամ գերազանցապես պետական սեփականությամբ ձեռնարկությունների, ինչպես նաև այն ոչ պետական կամ գերազանցապես ոչ պետական ձեռնարկությունների չերաշխավորված պարտքը, որոնց ռազմավարական կարևորությամբ և բնականոն գործունեության շարունակման հանրային շահով պայմանավորված մեծ է նշված կազմակերպությունների կողմից իրենց պարտավորությունները չկատարելու դեպքում պետության ֆինանսական միջամտության

¹. Սույն բաժնում ներկայացված հիմնախնդիրները վեր են հանվել ՀՀ հաշվեքննիչ պալատի 2019 թվականի դեկտեմբերի 24-ի թիվ 28/2 որոշմամբ հաստատված «ՀՀ պետական պարտքի կառավարման կատարողականի հաշվեքննության վերաբերյալ» ՀՀ հաշվեքննիչ պալատի ընթացիկ եզրակացությամբ:

հավանականությունը), որի արդյունքում հաշվեքննության չափանիշների տեսանկյունից պետական պարտքի մաս համարվող նշված բաղադրիչը փաստացի մնացել է պետության կողմից անկառավարելի: Նշված բաղադրիչի անտեսումը հանգեցնում է նաև ՀՀ պետական պարտքի վերաբերյալ հանրության և այլ շահառուների թերագնահատված պատկերացումների: (բ) Քանի որ հաշվեքննության առարկան ՀՀ պետական պարտքի կառավարումն է, ուստի համայնքների պարտքը և համայնքային սեփականության ձեռնարկությունների պարտքը չի դիտարկվել հաշվեքննության ընթացքում, որպես համապարփակ սահմանման մաս, չնայած հաշվեքննության չափանիշների տեսանկյունից, այն պետք է կազմի հանրային հատվածի պարտքի սահմանման մաս: (գ) Պարտքի կայունության վերլուծություններում դիտարկվել են միայն ԱՄՀ պարտքի կայունության վերլուծություններում կիրառվող ստանդարտ շուկերը և ՀՀ-ի համար հարմարեցված շուկեր, այդ թվում՝ ոչ ֆինանսական հատվածի պայմանական պարտավորությունների գծով, չեն դիտարկվել:

2. **ՀՀ պետական պարտքի կառավարման կազմակերպչական կառուցվածքի մասով** – (ա) ՀՀ պետական պարտքի կառավարման կազմակերպչական կառուցվածքը եղել է ֆրագմենտավորված: Մասնավորապես, պետական պարտքի կառավարման համար պատասխանատու հիմնական ստորաբաժանումից՝ ՊՊԿՎ-ից զատ, ՖՆ-ում պետական պարտքի կառավարմանն առնչվող գործառույթներ են իրականացրել ևս երկու ստորաբաժանումներ (ՄՀՎ և ՊԲՆՊԿՎ): (բ) ՀՀ պետական երաշխիքների կառավարման կազմակերպչական կառուցվածքը ևս եղել է ֆրագմենտավորված: Չնայած ՊԲՆՊԿՎ-ին են վերապահված եղել երաշխիքների տրամադրման ու կառավարման կանոնադրական գործառույթները, փաստացի ՊԲՆՊԿՎ-ն չի իրականացրել իրեն վերապահված գործառույթները արտաքին երաշխիքների մասով, իսկ մյուս կողմից այդ գործառույթների իրականացմանը մասնակցել է ՊՊԿՎ-ն՝ չունենալով դրա իրականացման կանոնադրական որևէ գործառույթ: (գ) ՊՊԿՎ-ին է վերապահված միջազգային ֆինանսական կազմակերպություններին անդամակցության գծով վճարումների կանխատեսման, իրականացման և հաշվառման գործառույթը, որը որևէ կապ չունի պետական պարտքի կառավարման հետ: (դ) Չնայած ԿԲ-ի և ՖՆ-ի միջև կնքված գործակալական պայմանագրի առկայությանը, այն չի հրապարակվել: (ե) ՖՆ-ում պետական պարտքի կառավարման ոլորտում ներքին աուդիտներ չեն իրականացվել: (զ) Չի ապահովվել լիազորությունների պատշաճ տարանջատում, հակակշռում և

զսպում պետական պարտքի գծով վճարումների նախաձեռնման, պարտքի կառավարման համակարգ պայմանագրերի տվյալների նախնական մուտքագրման, պայմանագրային տեղեկատվության հաստատման և համակարգում գրանցումների վերջնականացման գործառույթների գծով: Միևնույն պաշտոնատար անձը ներգրավված է եղել նշված բոլոր գործառույթների կատարման գործում:

3. Պարտքի կառավարման ռազմավարության մասով – (ա) Չի կատարվել ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման հիմնական նպատակը. երկարաժամկետ հատվածում պարտքի սպասարկման մեծությունը դրսևորել է աճի միտում (2012-2018թթ. աճել է 342%-ով): (բ) Չնայած փոխարժեքի ռիսկը հանդիսացել է ՀՀ պետական պարտքի պորտֆելի ամենամեծ ռիսկը, դրա գծով սահմանված ուղենշային ցուցանիշը՝ ներքին պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ մնացել է անփոփոխ՝ 20% մակարդակում: Չեն կիրառվել արտարժույթային ռիսկի զսպման նպատակով հեջավորման գործիքներ: Ածանցյալ գործիքների կիրառության ընթացակարգեր սահմանված չեն եղել: 31.12.2018թ.-ի դրությամբ ոչ ռեզիդենտների ձեռք բերած ՀՀ պետական պարտատոմսերի տեսակարար կշիռը ընդհանուրում կազմել է 0.6%: (գ) Ցածր է եղել ՀՀ կառավարության պարտքի և տոկոսավճարների միջնաժամկետ կանխատեսումների որակը (օրինակ՝ 2018 թվականին ՀՀ կառավարության պարտքի փաստացի մեծությունը գերազանցել է 2016-2018թթ. ռազմավարությամբ կանխատեսված մակարդակը 28.5%-ով): (դ) Բացակայել է Ռազմավարության նախագիծը ԿԲ-ին կարծիքի ներկայացնելու իմպերատիվ պահանջ և 2018 թվականին այն կարծիքի չի ներկայացվել: (ե) Ներդրված չի եղել ռազմավարության կատարողականի վերաբերյալ կառավարչական ներքին հաշվետվողականության արդյունավետ համակարգ:

4. Պետական երաշխիքների կառավարման մասով – (ա) Պետության երաշխիքային քաղաքականության վերաբերյալ տեղեկատվություն չի հրապարակվել (ըստ այդմ՝ չի կատարվել ՊՊՄՕ 23-րդ հոդվածի 7-րդ մասի պահանջը), սակայն առանձին տնտեսվարողների տրամադրվել են պետական ներքին և արտաքին երաշխիքներ՝ այդպիսով տվյալ տնտեսվարողների համար ստեղծելով անհավասար պայմաններ նույն ոլորտում գործող և համանման ֆինանսատնտեսական վիճակում գտնվող այլ կազմակերպությունների համեմատ: (բ) Պետական երաշխիքների տրամադրումը կրել է իրավիճակային բնույթ, սահմանված ունիվերսալ ընթացակարգերը չեն պահպանվել: Ավանդների հատուցումը երաշխավորող հիմնադրամին բյուջետային երաշխիք տրամադրելու ընթացակարգեր սահմանված չեն: (գ) Բացակայել է վարկային